

Siposné Kecskeméthy Klára:

A SOPRONI KATONAI FŐREÁLTÓL A BOLYAI JÁNOS HONVÉD MŰSZAKI AKADÉMIÁN ÁT A DANUBIA SZABADALMI IRODÁIG

Rezümé

A két világháború között a tisztképző intézményeknek, közöttük a Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémiának meghatározó szerepe volt a tiszti felkészítésben és a szemléletformálásban. A szerző a cikkében Palágyi Tivadar, honvéd akadémikus, utász hadnagy, vegyész mérnök, kutató, szabadalmi ügyvivő életével és munkásságával foglalkozik.

Kulcsszavak: Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémia, utász hadnagy, Műegyetem, Haditechnikai Intézet, Magyar Szabadalmi Hivatal, Danubia Szabadalmi Iroda, szabadalmi jog

Klára Siposné Kecskeméthy:

FROM SOPRON MILITARY SECONDARY SCHOOL THROUGH BOLYAI JÁNOS MILITARY ENGINEERING ACADEMY TO DANUBIA PATENT OFFICE

Résumé

Between the First and Second World War military educational institutions, among other the Bolyai János Military Engineering Academy provided solid foundation to value-based education and training and in the formation of cadets' mentality. The author of the article deals with Tivadar Palágyi's life and activity, military cadet, a second lieutenant engineer, chemical engineer, scientific worker, researcher and patent attorney.

Keywords: Bolyai János Military Engineering Academy, second lieutenant engineer, Technical University, Institute of Military Technology, Hungarian Patent Office, Danubia Patent Office, patent law

„Ha nincsenek emlékeid, olyan, mintha soha nem is léteztél volna.”

Maggie Stiefvater

Palágyi Tivadar 1923. november 13-án született Száron, Fejér megyében. Édesapja a település jegyzője volt, édesanyja, tanítónői oklevelet szerzett, de férjhezmenetele után csak rövid ideig tanított. Nővére, *Jolanda*, orvos-biológus, a reflexológia nemzetközileg ismert szakértője volt.

Németül édesapjától tanult meg, aki később, 14 éves korában a soproni katonai főreálba való felvételi előtt, a francia különbözetire is felkészítette.

Diákevek a katonai főreáliskolában

Gyermekkorában a nyári szüneteket anyai nagymamájánál töltötte Hajdúszoboszlón. Itt beszéltek rá cögger barátai, hogy pályázzon meg egy helyet a soproni katonai főreáliskolában. Így lett 1938 őszén, Sopronban ötödikes tanuló.

Az intézetben minden feltétel adott volt a megfelelő szellemi és fizikai fejlődéshez, így hamar hozzászokott az ott uralkodó rendhez és fegyelemhez.

Kitűnő tanárai voltak, a három főétkezésen kívül délelőtt és délután uzsonnát is kaptak. Az iskolának két sportpályája és hat tenispályája volt, a tantermekhez közeli tornaterembe pedig szabadidőben bármikor be lehetett menni. Az ötödik osztály befejezésekor az osztálybeli hivatalos rangsorban a második volt.

1941-ben a soproni katonai főreált hadapródiskolává alakították át, ezért az osztály egy része Pécsre került, míg az osztály másik része a tanulmányait Kőszegen folytatta.

Palágyi Tivadarnak a Pécssett eltöltött egy évhez is kellemes emlékei fűződnek. A sportolási lehetőségek ott is kitűnők voltak, a fedett uszodában az úszótréningeket is folytathatta.

Akadémia, frontszolgálat, hadifogság

Érettségi után katonai repülőnek jelentkezett. Bár a felvételi vizsgán megfelelt, szülői beleegyezés hiányában nem utazhatott a kassai repülőakadémiára. Mivel azonban mégis katona akart lenni, 1942 őszétől a hűvösvölgyi Bolyai János HONVÉD Műszaki Akadémián kezdte meg tanulmányait, ahol 1944. augusztus 20-án avatták utász hadnaggyá.

Tiszti szolgálatát a szegedi 5. utász zászlóaljnál kezdte meg. Innen vezényelték 1944 szeptemberében a kisbodaki utász tartalékos tiszti iskolára oktatótisztnek.

1944. november elején parancsot kapott, hogy jelentkezzen a magyaróvári katonai kiegészítő parancsnokságon. Onnan november 12-én egy századot vitt fel vonaton Pestre, az 53. utász zászlóaljhoz. Közreműködött a zászlóalj által a Vecsés és Üllő közötti frontszakaszon végzett műszaki munkák előkészítésében és irányításában.

Ebben az időben folyt a Szent László Hadosztály szervezése, amelynek utász zászlóaljának az övét jelölték ki. December közepén elkezdődött a zászlóalj áttelepülése a Felvidékre, a Garam és az Ipoly közé. Zászlóaljukat az Ipoly folyó mentén védőállásba helyezték. A szakaszparancsnoki beosztást ellátó Palágyi hadnagynak az Ipoly partján, egy felrobbantott erőd körzetében kellett védőállást kialakítania, amikor hírvül kapták, hogy a Garam-folyó mentén egy szovjet páncéloskötet dél irányba tart. Csakhamar azt tapasztalták, hogy a szomszédságukban védelemre berendezkedett gyalogzászlóalj katonái visszavonulnak. Elrendelte az alegysége számára kijelölt körlet megerősítését. Emberei nem túl nagy lelkesedéssel láttak neki a -18 °C-os hidegben a lövészgödör-ásásának. Erősítésül egy villámgéppuskás szakaszt kapott két villámgéppuskával, amelyek közül az egyik hibás volt, a másik pedig néhány órával később mondta fel a szolgálatot. Akkor, amikor az oroszok átkeltek a befagyott Ipolyon és támadásra indultak ellenük. A velük szembeni ellenállás reménytelennek tűnt. A villámgéppuskás zászlóossal ketten maradtak az erőd gödrében. Megpróbálták feltartóztatni a megállíthatatlant. Palágyi hadnagy az erőd pereméről tüzelt a közeledő ellenségre. Eközben a mellette levő zászlós fegyverének javításával bajlódott, de egyszer csak lövést kapott és jajgatva hátrahanyatlott. Ekkor őt a vállára kapva megindult a gödör hátsó pereme felé. Rövidesen megérkeztek a századparancsnokságra. A zászlóost átadta orvosi kezelésre, ő pedig csatlakozott századához, amely visszavonulási parancsot kapott.

A visszavonuló század heves tűz alá került. Bekerítették őket, rövidesen fogságba kerültek. Miután óráját, pisztolyát és látcsövét elvették tőle, egy szovjet katona a hátizsákjára mutatva megkérdezte: „*Bum-bum jeszty?*”. Nem érte be a

tagadó fejrázással, a hátizsákot személyesen vizsgálta át. Hamarosan megtalálta a másik pisztolyt, amelyet Palágyi halántékához szorított és elhúzta a ravaszt. A hadnagy úgy emlékezett, hogy a pisztoly töltve van, ezért pontosan átélte azt a pillanatot, amikor az ember tudomásul veszi, hogy földi pályafutása véget ért... A pisztoly azonban nem volt töltve, így a hadifogság következett.

A szovjetek a tisztekből egy nyolcfős különítményt gyalog Vácra indítottak, ahol a fegyházban helyezték el őket. Néhány nap után gyalogmenetben a jászberényi fogolytáborba, onnan vonaton Mezőtúrra, majd a debreceni pavilonlaktanyába szállították a hadifoglyokat.

Debrecenben körülbelül 16 000 fogoly volt elhelyezve. 1945 márciusának közepén, a szokásos sorakozó és létszámellenőrzés alkalmával, egy magyarul beszélő szovjet tiszt feltette nekik a kérdést: foglyok akarnak-e maradni, vagy inkább a németek ellen kívánnak harcolni. Mindenki ez utóbbi megoldást választotta. Ebből a fogolytáborból alakították meg a demokratikus honvédség első alakulatát, a 6. hadosztályt. Időközben Szegeden megalakították az új hadsereg második alakulatát, az 5. hadosztályt, amelyhez – tekintve, hogy szülei Szegeden éltek – Palágyi Tivadar áthelyezését kérte.

Hajmáskéren érte a hír, hogy a németek letették a fegyvert.

A demokratikus hadsereg utásztisztje

Egy Balatonalmádiban állomásozó utász századnál kapott műszaki segédtsízi beosztást. Helyrehozták a berobbantott akarattyai alagutat, és szükséghidat építettek egy Almádi előtti felrobbantott országúti híd helyén.

Június végén parancsot kapott, hogy váltsa fel a század egy aknaszedés céljából Somogyba kitelepített szakaszának a parancsnokát, *Báder* hadnagyot. A mintegy 40 főt számláló szakaszban addig heten sérültek meg aknaszedés közben. Reggelente ugyan az egész szakasz kivonult, de ilyen veszélyes munkára senkit sem lehetett kényszeríteni. Aknaszedést azonban rajta és szakaszparancsnok-helyettesén, *Mézes Mihály* törzsőrmesteren kívül csak két utász volt hajlandó végezni.

Miután Nagybjom környékét megtisztították az aknáktól, Jákón majd Csökölyön folytatták veszélyes munkájukat. Ennek határában egy bokros-erdős területet mentesítettek az oroszok által minden rendszer nélkül elszórt aknáktól.

Palágyi Tivadar egy bokor alól öt aknát szedett fel, majd véletlenül rálépett egy rejtve maradt hatodikra. Az akna leszakította a bal lábfejét és más testrészein is súlyos sérüléseket okozott. Kezdetben úgy tűnt, hogy a szeme világát is elvesztette, mert a robbanás a szemét is teleszórtta földdel. *„Mézes Miska erősen elkötötte a bal combomat, hogy ne vérezzek el, majd kocsira raktak és bevitték a kaposvári kórházba, ahol azonnal megműtöttek”* – idézte fel a baleset körülményeit. – *„Miután a szemeimet kitisztították, az egyikkel másnap már látni kezdtem. A szemorvos később közölte velem: meg volt győződve arról, hogy a bal szememre megvakulok, mert az sérülést szenvedett, és bár röntgennel nem tudtak idegen testet kimutatni benne, azt hitték, hogy egy faszilánk behatolt a szemgolyómba. Ez a feltételezés szerencsére megalapozatlannak bizonyult, és egy idő múlva mindkét szememmel láttam.”*

Amikor a fizikai állapota jobbra fordult, levelet írt nővére vőlegényének, egy régi vezérkari őrnagynak, aki a Honvédelmi Minisztériumban szolgált. Megkérte, segítsen abban, hogy felgyógyulása után vezényeljék a Műegyetemre. 1946 elején

írásban kapott értesítést a HM-től arról, hogy kérését teljesíteni fogják.

Minthogy a sebei nem gyógyultak megfelelően, 1946 elején tovább amputálták a lábát.

Kaposváron, a kórházban töltött hónapok alatt sokat olvasott. 1946 elején szert tett *Welsh* The Practical System című angol nyelvkönyvére, amelyből egy Langenscheidt-féle angol–német szótár segítségével elsajátította az angol nyelv alapjait.

A kaposvári kórházból 1946 májusában, immáron gyógyultan, Budapestre utazott. Úgy gondolta, hogy csupán adminisztrációs intézkedésre van szükség ahhoz, hogy a Műegyetemre való beígért vezénylése a gyakorlatban megvalósulhasson. Az ígérvény óta eltelt fél év alatt azonban a HM személyi állománya jelentős mértékben kicserélődött, ő pedig az új emberek szemében csak egy horthysta tiszt volt, akinek különböző okokra hivatkozva elutasították a kérését. Ebbe nem nyugodott bele, és végül 1946 szeptemberében beiratkozhatott a Műegyetem vegyészmérnöki karára.

A Haditechnikai Intézetből a Danubia Szabadalmi Irodába

A Műegyetem elvégzése alatt katonai szolgálatot nem kellett teljesítenie, csupán az indexét volt köteles félévenként bemutatni a Haditechnikai Intézet parancsnokának, *Molnár Pál* vezérőrnagynak, majd altábornagynak.

A vegyészmérnöki diploma megszerzése után a Haditechnikai Intézethez helyezték. Első feladata az volt, hogy dolgozzon ki egy fagyálló elemet. A Műegyetem Elektrokémiai Tanszékén, a Journal of the Electrochemical Society című folyóiratot tanulmányozva, ráakadt egy ilyen tárgyú cikkre, amely leírta, hogy lítium-kloriddal az alacsony hőmérsékletet az ismerteknél jobban tűrő szárazelemek készíthetők. Kilátogatott az újpesti akkumulátorgyárba, ahol *Pavlik Oszkár* mérnökkel együttműködve két hónap alatt sikerült legyártania 100 darab olyan szárazelemet, amelyek $-50\text{ }^{\circ}\text{C}$ hőmérsékleten is működtek. Ezzel megalapozta szakmai elismertségét a Haditechnikai Intézetnél. Valószínűleg részben ennek, részben a demokratikus honvédség tagjaként elszenvedett sebesülésének volt betudható, hogy nem jutott arra a sorsra, mint a Horthy-időkből megmaradt mérnökkari és hadiműszaki törzskari tisztek nagy része, akik az 1950-től '53-ig terjedő időszakban sorra eltűntek anélkül, hogy további sorsukról bármi kitudódott volna.

1953-ban őrnaggyá léptették elő, majd 1954-ben, mint hadirokkantat leszerelték. Hiába kérte azonban a honvédség kötelékéből való elbocsátását, nem engedték el.

1953 nyarán a Gellért-szálló előtt, baleset következtében állkapocstörést szenvedett. A Róbert Károly körúti katonai kórházban töltött másfél hónap alatt a nagymamája által ajándékozott Tanuljunk könnyen gyorsan olaszul című könyvből megtanult olaszul. (Az olasz nyelv könnyű elsajátítását jórészt annak köszönhetette, hogy 4 évig tanult latinul.)

1956-ban már enyhült a Haditechnikai Intézet merevsége, így két mellékállásra is engedélyt kapott. Egyrészt a Műegyetem Szerves Kémiai Technológiai Tanszékén vezethetett laboratóriumi gyakorlatot másodállású tanársegédként, másrészt az Akadémiai Kiadó lexikonszerkesztőségénél vállalt szerkesztői állást.

1956 októberét a Haditechnikai Intézet állományában élte meg. A forradalom kitörése után sokáig nem ment az intézetbe, mert a villamosok nem jártak a

Húvösvölgybe. Ennek köszönhető, hogy semmiféle forradalmi megmozdulásban nem vett részt.

1956 decemberében minden tisztet felülvizsgáló bizottság elé citáltak. Biztos volt benne, hogy horthysta múltjára való tekintettel elveszik a rendfokozatát. Úgy döntött, hogy nem fog tiltakozni. Így, amikor a bizottság kihirdette döntését, hogy meghagyják a rendfokozatát, azt válaszolta, hogy belenyugszik. Ez a bizottság tagjai között élénk derűtséget keltett.

A honvédségtől 1957 januárjában sikerült megválnia, amikor felvették a Magyar Tudományos Akadémia Központi Kémiai Kutató Intézetébe. 1963 áprilisáig dolgozott az akkor alakult Magkémiai Osztályon tudományos munkatársként.

1959-ben a Műegyetemen műszaki doktori címet szerzett. Doktori disszertációját az ezüst-cink akkumulátorok Zn^{65} és Ag^{110} izotópokkal végzett vizsgálatáról írta. (Ebből a témából egyébként négy cikke is megjelent a Journal of Electrochemical Society című folyóiratban.)

Egy izotópos témában írt előadását elfogadták az 1961 őszen, Koppenhágában tartandó tudományos konferenciára. Tavasszal megkapta az útlevelét, hogy megszerezhesse a szükséges vízumokat. Időközben azonban kiderült, hogy a csepeli izotóp-laboratórium vezetője, egy „jó elvtárs” is részt akar venni ezen a konferencián, és ennek legegyszerűbb megoldásaként közölték vele, hogy majd az illető fogja felolvasni az ő előadását. Erre azt válaszolta, hogy azt vagy ő mondja el, vagy senki. Előadása elmaradt, viszont a birtokában levő útlevelébe időközben a dán vízumon kívül osztrák, német és francia vízumot is szerzett.

1961 júliusában, Trabant kombi gépkocsijával nekiindult egy európai útnak. A kalandos út a Rajna mentén véget ért: egy tankolás során benzint és nem keveréket töltek az üzemanyagtankba, így a Trabant motorja tönkrement. A kocsit hajón küldte haza Budapestre. 110 márkáért vett egy 1951-ben gyártott Opel Olimpia gépkocsit, azzal indult vissza.

1957 őszen szabadalmi ügyvivőképző tanfolyam indult az Országos Találmányi Hivatalban, amelyre sikerült felvételt nyernie. Az utolsó ügyvivői vizsgát 1959 júniusában tette le. Július 1-jén másodállásban kezdett dolgozni a Danubia Szabadalmi Irodában, ahol megkérdezték, van-e nyelvvizsgálója. Ígéretet kapott arra, hogy ahány nyelvvizsgát letesz, annyi nyelvpótlékot kap. 1959 szeptemberében és októberében angol, francia, német és olasz nyelvből tett le felsőfokú nyelvvizsgát.

1962-ben megnősült. Felesége, *Vajdovics Erzsébet*, háromgyerekes anyaként szerzett levelező tagozaton kertészmérnöki diplomát és tanult meg a németül, angolul és franciául is. Nősülés után feladta kutatói állását, 1963. április 1-jétől kezdve főállásban dolgozott a Danubiában. A többféle képességet és tudást igénylő szabadalmi ügyvivői munka lehetővé tette számára, hogy lépést tartson szakmája fejlődésével, minthogy a szabadalmazandó találmányok mindig a technika legkorszerűbb megoldásait jelentik.

Tevékenyen vett részt a Magyar Iparjogvédelmi Egyesületben és a Nemzetközi Iparjogvédelmi Egyesület (AIPPI) Magyar Csoportjának munkájában. Néhány éven belül mindkét egyesület vezetőségi tagja lett. Sőt, 1969-ben az AIPPI Magyar Csoportjának a főtítkárává, majd 1989-ben elnökévé választották. A Nemzetközi Iparjogvédelmi Egyesület végrehajtóbizottsági ülései és kongresszusai révén eljutott Ausztráliába, Brazíliába, Dél-Afrikába és Japánba is.

A hatvanas évek végén az egyik legnagyobb svájci gyógyszergyár felkérte a cég magyarországi szabadalmi bejelentéseinek a képviselőjére. Ez a Danubia számára bevétel-növekedést, a munkatársak számára azonban gyakorlatilag semmilyen anyagi előnyt, csak többletmunkát jelentett. A külföldi megbízások száma

egyre növekedett, és ennek arányában nőtt az ügyvivők terhelése is.

Az 1989-es privatizáció után kiszolgáltatott helyzetük megszűnt, mert az iroda szabadalmi ügyvivői tulajdonosok lettek, és saját maguk közül választottak ügyvezetőket. Az 1969-ben hatályba lépett új magyar szabadalmi törvény előkészítésébe bevonták a Magyar Iparjogvédelmi Egyesületet is. Palágyi Tivadar a munkabizottság vezetője lett. Az 1995. évi új szabadalmi törvény előkészítésében az Igazságügyi Minisztérium által életre hívott szűk körű, jogászokból, szabadalmi ügyvivőkből és egy bíróból álló testület tagjaként vett részt. Így módja volt közreműködni egy korszerű új szabadalmi törvény kidolgozásában.

Számvetés

Publikációit 1970 óta tartja nyilván. Azóta magyar és idegen nyelven 255-nél több cikke jelent meg. A külföldi szabadalmi jogról két könyvet írt, társszerzője hét, a magyar és külföldi szabadalmi jogot tárgyaló könyvnek. Magyarul 30-nál több, angol, német, francia és olasz nyelven 45-nél több szakmai előadást tartott.

A szabadalmi ügyvivő-képzésben négy évtizeden át, 2009-ig vett részt. A Mérnöktovábbképző Intézet keretében rendezett tanfolyamokon külföldi szabadalmi, használati minta és védjegy jog címmel tartott előadásokat. A külföldi szabadalmi jog tárgyában több éven át tartott előadássorozatot a Közgazdaságtudományi Egyetemen, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karán, valamint az Országos Találmányi Hivatal, majd a Magyar Szabadalmi Hivatal által szervezett felsőfokú iparjogvédelmi tanfolyamokon. Az Iparjogvédelmi Szakértői Testületnek 2008-ig, a Szabadalmi Ügyvivő Vizsgabizottságnak 2010-ig volt a tagja.

*

Zsolt, Tivadar és Ádám nevű fiai 1964-ben, 1967-ben, illetve 1969-ben születtek. Gyermekei már otthon megtanultak németül és angolul. Legidősebb és középső fia nyelvtanári diplomát szerzett. Az előbbi angol, német és holland nyelvről, illetve nyelvre fordít és tolmácsol. Középső fia az Eötvös Loránd Tudományegyetem francia tanszékén docens, és egy tucatnál több nyelvet beszél. Legkisebb fia autómérnök, ő is tud angolul, franciául és németül.

*

Bár az elmúlt rendszerben soha nem minősült jó kádernek, szakmai munkáját ennek ellenére elismerték: a Haditechnikai Intézetnél szinte állandóan szerepelt a dicsőségtáblán; a Központi Kémiai Kutató Intézetben munkáját – a tudományos publikációk száma alapján – kiválóra minősítették. A Danubiában 1989-ig ötször kapott kiváló dolgozói kitüntetést, 1979-ben és 1985-ben minisztertanácsi dicséretben részesült, 1976-ban pedig METESZ-díjat kapott, 1982-ben Iparjogvédelmi Emlékéremmel tüntették ki, 1993-ban az Országos Találmányi Hivatal elnöke a Hivatal Arany Emlékérmét adományozta számára. 1998-ban, Rióban az AIPPI tiszteletbeli tagjává választották. Itthon ugyanebben az évben Jedlik Ányos-díjban részesült. 2004. március 15-én a köztársasági elnöktől Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt kitüntetést kapott. 2005-ben Somlai-díjjal és 2007-ben Somorjay-díjjal tüntették ki.

Palágyi Tivadar életrajzi írását az alábbi gondolatokkal zárta: *„Ennek az életleírásnak az elkészítését az általam igen nagyra becsült Cseresnyés Géza bajtársam és dr. Kakasy Gyula volt osztálytársam és barátom felkérésére vállaltam, elég erős vonakodás után. De most, hogy elkészültem vele, hálás is vagyok nekik. 2008 novemberében voltam 85 éves, és ebben az élemedett korban semmiképpen sem árt, ha az ember visszatekint az elmúlt évekre. Talán még olvasóim is találnak benne egy-két érdekesebb részletet.”*